

ZNOVU 89

TÝDEN PO TÝDNU / DEN PO DNI

Dušan Radovanovič (ed.)

ZNOVU

89

TÝDEN PO TÝDNU / DEN PO DNI

Znovu 89

TÝDEN PO TÝDNU / DEN PO DNI

Český rozhlas - Dušan Radovanovič (ed.)

GRADA®

Český rozhlas

Obsahová spolupráce: Silvie Havelková, Marcela Blažková,
Ruzbeh Oweysi, Tomáš Dufka, Josef Holík

TIRÁŽ TIŠTĚNÉ PUBLIKACE:

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, Praha 7
obchod@grada.cz, www.grada.cz
tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400
jako svou 5716. publikaci

Odpovědná redaktorka Eva Škrabalová
Sazba Jakub Karman, Art007
Fotografie na obálce ČRo

Fotografie a ilustrace v textu z archivu autora, pokud není uvedeno jinak

Ilustrace Opráskí sčeskí historje - autor Jaz

Počet stran 128

První vydání, Praha 2014

Dotisk 2014

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.

UPOZORNĚNÍ PRO ČTENÁŘE A UŽIVATELE TÉTO KNIHY

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **restně stíháno**.

© Český rozhlas, 2014, © Grada Publishing, a.s., 2014

Cover Design © Český rozhlas, 2014, © Grada Publishing, a.s., 2014

Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.

Publikace vychází ze zpravodajského projektu Českého rozhlasu Znovu89 a může sloužit k pedagogickým a vzdělávacím účelům.

ISBN 978-80-247-5410-9 (tištěná verze)

TIRÁŽ ELEKTRONICKÉ PUBLIKACE:

ISBN 978-80-247-9591-1 (elektronická verze ve formátu PDF)

Obsah

Úvod	9	19. týden, 8.-14. 5. 1989	
• • •		Pokračuje odzbrojení.....	46
1. týden, 1.-8. 1. 1989	10	20. týden, 15.-21. 5. 1989	
2. týden, 9.-15. 1. 1989		Poslední oběť	48
Výročí smrti Jana Palacha	12	21. týden, 22.-28. 5. 1989	
3. týden, 16.-22. 1. 1989		Boj o zámek	50
Palachův týden	14	22. týden, 29. 5.-4. 6. 1989	
4. týden, 23.-29. 1. 1989		Masakr na Náměstí Nebeského klidu	52
Dozvuky Palachova týdne	16	23. týden, 5.-11. 6. 1989	
5. týden, 30. 1.-5. 2. 1989		Oscar pro Ropáky.....	54
Václav Havel navržen		24. týden, 12.-18. 6. 1989	
na Nobelovu cenu míru.....	18	V Maďarsku se přepisují dějiny	56
6. týden, 6.-12. 2. 1989		25. týden, 19.-25. 6. 1989	
Jednání u kulatého stolu v Polsku.....	20	Děčínská kotva	58
7. týden, 13.-19. 2. 1989		26. týden, 26. 6.-2. 7. 1989	
Skončil sovětský Vietnam	22	Petice Několik vět	60
8. týden, 20.-26. 2. 1989		27. týden, 3.-9. 7. 1989	
Soud s organizátory protestů	24	Škodovka uvedla Favorit na britský trh.....	62
9. týden, 27. 2.-5. 3. 1989		28. týden, 10.-16. 7. 1989	
Tuzex.....	26	Jednání mezi Západem a Východem	64
10. týden, 6.-12. 3. 1989		29. týden, 17. 7.-23. 7. 1989	
Schwarzenberg v Československu	28	„Jako kůl v plotě“ – Jakešův projev	
11. týden, 13.-19. 3. 1989		na Červeném Hrádku.....	66
Zrod internetu	30	30. týden, 24.-30. 7. 1989	
12. týden, 20.-26. 3. 1989		Zapření petice	68
Exxon Valdez	32	31. týden, 31. 7.-6. 8. 1989	
13. týden, 27. 3.-2. 4. 1989		Obnovení PEN klubu	70
Únos letadla z Ruzyně	34	32. týden, 7.-13. 8. 1989	
14. týden, 3.-9. 4. 1989		Počítače v ČSSR	72
Miss Československa	36	33. týden, 14.-20. 8. 1989	
15. týden, 10.-16. 4. 1989		Zemanova prognóza	74
Neštěstí na stadionu Hillsborough	38	34. týden, 21.-27. 8. 1989	
16. týden, 17.-23. 4. 1989		Demonstrace na výročí okupace	76
Jakeš v Moskvě	40	35. týden, 28. 8.-3. 9. 1989	
17. týden, 24.-30. 4. 1989		Východní Němci okupují velvyslanectví.....	78
Elektrotechnika	42	36. týden, 4.-10. 9. 1989	
18. týden, 1.-7. 5. 1989		Maďarsko otevřelo hranice.....	80
První máj	44	37. týden, 11.-17. 9. 1989	
		Calgary Flames v Praze	82

38. týden, 18.–24. 9. 1989 Vznik iniciativy MOST	84	Příloha 1 Text petice Několik vět.....	120
39. týden, 25. 9.– 1. 10. 1989 Cesta na západ	86	Příloha 2 Prohlášení vysokoškolských studentů dělníkům a rolníkům	122
40. týden, 2.–8. 10. 1989 Havel v Rudém právu.....	88	Příloha 3 Prohlášení k občanům 20. 12. 1989	123
41. týden, 9.–15. 10. 1989 Velká pardubická.....	90	Příloha 4 Prohlášení k občanům ČSSR	125
42. týden, 16.–22. 10. 1989 Adamec v Bagdádu, Honecker v koncích.....	92	Příloha 5 Dělníci, kamarádi.....	126
43. týden, 23.–29. 10. 1989 Oslavy vzniku republiky	94		
44. týden, 30. 10.–5. 11. 1989 Gabčíkovo – Nagymaros.....	96		
45. týden, 6.–12. 11. 1989 Pád Berlínského zdi.....	98		
46. týden, 13.–17. 11. 1989 17. 11. Zásah na Národní třídě.....	100		
46. týden, 18.–19. 11. 1989 Vznik Občanského fóra.....	102		
47. týden, 20.–26. 11. 1989 Týden, který změnil zemi	104		
47. týden, 22.–24. 11. 1989	106		
47. týden, 25.–26. 11. 1989	108		
48. týden, 27. 11.–3. 12. 1989 Generální stávka a konec vedoucí úlohy KSČ.....	110		
49. týden, 4.–10. 12. 1989 Nová vláda	112		
50. týden, 11.–17. 12. 1989 Otevřené hranice	114		
51. týden, 18.–24. 12. 1989 Pád Ceaușesca.....	116		
52. týden, 25.–31. 12. 1989 Havel prezidentem	118		

Úvod

Projekt Znovu89 připravil Český rozhlas jako živou reportáž z přelomového roku 1989. Z doby, kdy pukaly ledy a vznikl svět tak, jak ho známe dnes. Naším záměrem nebylo vytvořit jednostrannou agitku ani odbornou historickou práci. Chtěli jsme život v roce 1989 připomenout jednak těm, kteří jeho události před čtvrtstoletím sami intenzivně prožívali, ale především jej představit těm mladším, kteří neměli možnost jej zažít vůbec. Proto jsme se věnovali nejen politice, ale i kultuře, sportu a každodennímu životu. Usilovali jsme přitom o zábavný a srozumitelný, ale pokud možno komplexní obraz doby. Aby vše nebylo jen smrtelně vážné, spojili jsme síly s autorem komiksu Opráskí sčeskí historje, jehož vtipné a ironické postřehy dodaly událostem potřebný nadhled. Snad si ho po 25 letech (ne)vyrovnávání s minulostí můžeme dovolit.

Ideálním prostředkem se ukázaly být sociální sítě, na nichž jsme mohli jednotlivé události a děje připomínat s 25letým odstupem den po dni a hodinu po hodině. Díky intenzivní roční práci vznikla kronika roku 1989, kterou s radostí nabízíme čtenářům alespoň jako malou knížku. Věříme, že si své čtenáře najde stejně, jako si je našel projekt Znovu89 na sociálních sítích i ve vysílání Českého rozhlasu.

Na konci každého úvodu se sluší poděkovat. Dík patří především projektovému manažeru Ruzbehovi Oweyssimu, který projekt vymyslel a na jeho tvorbě se po celý rok intenzivně podílel, a řediteli programového centra ČRo Ondřeji Nováčkovi, který prosadil jeho realizaci. Děkuji též Josefu Holíkovi, jenž se významně podílel na přípravě některých měsíců. Projekt by nikdy nemohl dobře fungovat bez podpory rešeršního oddělení. Jmenovitý dík patří Martině Poliakové, Silvii Havelkové, Marcelu Blažkově, Tomáši Dufkovi a Jaroslavu Novákovi. Poděkování zaslouží též pracovníci archivu Českého rozhlasu a fotoeditorka Dana Wiesnerová. Výtečnou práci odvedl Radiožurnál, na jehož vlnách si mohli posluchači poslechnout i „živé vysílání z roku 1989“. V neposlední řadě bych rád vyslovil uznání nakladatelství Grada (především redaktorce Evě Škrabalové), které dokázalo knížku vydat v rekordně krátkém čase. Největší dík ale směřujeme desetitisícům čtenářů a fanoušků, kteří o projekt projevívali nebyvalý zájem.

Dušan Radovanovič
editor Znovu89

Prezident Gustav Husák, zdroj: Archivní a programové fondy Českého rozhlasu

Na samém počátku roku 1989 Československo nijak nepůsobilo dojmem země, v níž by mělo v nejbližší době dojít k zásadním změnám. Navzdory Gorbačovově politice perestrojky (přestavby) a glasnosti (uvolňování) zůstávaly v ČSSR u moci normalizační struktury, jejichž rigidnost se dala srovnat snad pouze s Honeckеровou NDR. Křídlo zastánců Gorbačovovy perestrojky a ekonomických změn svůj boj definitivně prohrálo v říjnu 1988 odchodem Lubomíra Štrougala z pozice předsedy federální vlády. Řeči o přestavbě a změně stylu tak zůstávaly pouze prázdnými frázemi. V čele republiky stál nadále normalizační prezident Gustav Husák, post generálního tajemníka ÚV KSČ (nej důležitější mocenskou funkci) zastával Milouš Jakeš. Jedinou alespoň částečně umírněnou postavu v nejužším vedení představoval nový premiér Ladislav Adamec.

Náznačky změn ale přesto bylo možné pozorovat. Těsně před Vánoci 1988 vzdal režim boj se západními vysíláčkami a vy-

pnul rušičky. I lidé ve městech, kde rušičky do té doby fungovaly neúčinněji, tak mohli poslouchat vysílání zahraničních stanic – Hlasu Ameriky, BBC, a především Svobodné Evropy. Tyto stanice informovaly o událostech (nutno dodat, že rovněž jednostranně), které cenzura v ČSSR do médií nepustila, nebo jen v pokřivené verzi.

Změny se udály i v rámci disentu. Dne 2. ledna nastoupili jako noví mluvčí Charty 77 Dana Němcová, Tomáš Hradílek a Saša Vondra. Nahradili Stanislava Devátého, Miloše Hájka a Bohumila Janáta.

Jestliže v ČSSR panoval zdánlivě klid, klíčové události se odehrávaly v Polsku. Polská vláda i generální tajemník polské komunistické strany (PSDS) Wojciech Jaruzelski se rozhodli přistoupit na jednání s odborovým hnutím Solidarita vedeným Lechem Walsou. Polští komunisté tak poprvé akceptovali opozici jako politického partnera. Přestože jednání trvala několik měsíců, vedla nako-

Miloš Jakeš a Daniel Ortega, zdroj: ČTK

nec k uspořádání polosvobodných voleb a postupnému přechodu v demokracii.

Na začátku ledna podnikl generální tajemník Milouš Jakeš oficiální návštěvu

Kuby a Nikaraguy. Jednal s nejvyššími představiteli levicové politiky na západní polokouli – s Fidelem Castrem a vůdcem sandinovské revoluce v Nikaragui Danielem Ortega. Ortega prý Jakeše přesvědčoval o výhodách pluralitního systému a smíšené ekonomiky. Zřejmě marně.

Ještě na konci minulého roku otrásl Evropou atentát ve skotském Lockerbie, nad nímž explodoval americký Boeing 747 společnosti PanAm. Teprve později bylo definitivně prokázáno, že se jednalo o atentát zorganizovaný pravděpodobně Lybií jako odplatu za americké bombardování země. Pád letadla nepřežilo 270 lidí. Celá tragédie nesla i smutnou československou stopu. Teroristé totiž k odpálení letadla použili československou trhavinu Semtex.

Trosky Boeingu 747 u obce Lockerbie, zdroj: Air Accident Investigation Branch, Open Government Licence v2.0 (OGL)

Výročí smrti Jana Palacha

Už druhý týden nového roku přinesl první dramatické události. Na neděli 15. ledna přichystala Charta 77 a další občanské iniciativy vzpomínkovou akci na Václavském náměstí, neboť uběhlo 20 let od upálení Jana Palacha. Už několik dní předem přišly Václavu Havlovi a Daně Němcové anonymní dopisy, ve kterých autoři vyhrožovali sebeupálením. Oba se snažili pisatelům čín rozmluvit i prostřednictvím rádia Svobodná Evropa, které přečetlo jejich prohlášení. Naštěstí k žádné tragédii nedošlo.

Na nedělní vzpomínkový akt se příslušníci SNB a lidových milicí náležitě připravili. V akci jich bylo na 3500. Všichni organizátoři akce byli zadrženi, nebo jim byl znemožněn vstup na Václavské náměstí. Pronést připravený projev nemohla ani herečka Vlasta Chramostová. Přesto se „pod koněm“ sešel několikatisícový dav, který začal spontánně demonstrovat. Policisté ho rozehnali za pomoci obrněných transportérů, vodních děl a obušků. Celkem bylo zatčeno 117 občanů. Tvrdý zásah a následná zuřivá kampaň ve sdělovacích prostředcích ale dovedla na Václavské

náměstí demonstranty i v dalších dnech. Začal tak tzv. Palachův týden.

Policejní zásah na Václavském náměstí 15. ledna 1989, zdroj: ČTK

9.-15. 1. 1989

Akce na tzv. Palachův týden nepřipravovali chartisté náhodou. Zrovna v těch dnech totiž ve Vídni finisovala následná schůzka Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE). Její závěrečný dokument zavazoval všechny země (včetně ČSSR) k dodržování lidských práv a poprvé definoval i způsoby, jakým měly být uplatňovány. Potlačení demonstrací režimem proto vyvolalo ve světě o to větší odpor.

Zásah na Václavském náměstí vyvolal ohlas ve světových sdělovacích prostředcích
zdroj: Le Monde, 17.1.1989, s.4.

Další události 2. týdne roku 1989

9. ledna

Ještě před událostmi tzv. Palachova týdne oslavil 76. narozeniny prezident Gustav Husák. Oslavy se nesly v duchu zdůrazňování jeho zásluh během Slovenského národního povstání, naopak o 50. letech, kdy sám strávil nějaký čas ve vězení, se raději pomlčelo.

13. ledna

Američtí senátoři Marc Hatfield a James McClure se sešli s mluvčím Charty 77 Sašou Vondrou a signatáři Jiřím Dienstbierem, Václavem Malým a Martinem Paloušem. Hovořili o lidských právech a o možnosti udělit Československu doložku nejvyšších výhod.

13. ledna

O vítězi 11. ročníku Rallye Paříž-Dakar rozhodla mince. Vyhrál Ari Vatanen, druhý Jacky Ickx měl sice v závěru mírně navrch, ale musel se podrobit týmové režii. Kvůli tragické havárii vozu DAF z roku 1988 tentokrát kamiony nesoutěžily.

14. ledna

Skokan na lyžích Pavel Ploc vyhrál závod světového poháru v Liberci. Na 25. ročníku Bohemia Crystal turné dokázal triumfovat v závodech pod Ještědem.